

ГУМАНІТАРНІ НАУКИ

УДК 355.469:355.351(477.62)“2022”

Віталій БЕНЧУК, Володимир РЄЗНІК
(Київ, Україна)

ЗАСТОСУВАННЯ АРМІЙСЬКОЇ АВІАЦІЇ СУХОПУНИХ ВІЙСЬК ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОТОЧЕНОГО ГАРНІЗОНУ МАРІУПОЛЯ В УКРАЇНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІЇ

Ситуація для Сил оборони України в оточеному Маріуполі з кожним днем погіршувалася. Противник мав значну перевагу в живій силі, озброєнні та техніці, а також панував у повітрі і мав вогневу перевагу. Запаси боєприпасів та медикаментів швидко вичерпувалися, поранені терміново потребували медичної допомоги, бракувало засобів зв'язку та високоточного західного озброєння для ураження як наземних, так і повітряних цілей. Це значно погіршувало стійкість оборони та морально-психологічний стан військових і цивільних осіб, які перебували під їх захистом, зокрема в підземних спорудах металургійного заводу «Азовсталь». Виходом із такої складної ситуації стало застосування армійської авіації сухопутних військ для підтримки оборонців міста.

Складність операції полягала в тому, що маршрут польоту проходив на дуже малих висотах, нижче рівня радіогоризонту (до кількох метрів), на глибину більше 100 км ворожої території. Українській розвідці вдалося відносно точно визначити позиції, зони спостереження та вогневого ураження ворожих засобів ППО, зокрема зенітних ракетно-гарматних комплексів «Панцирь» та зенітних ракетних комплексів (ЗРК) «Бук». Екіпажі мали використовувати складки рельєфу місцевості і летіти на великій швидкості. Ці заходи мали на меті ускладнити виявлення і знищення українських вертольотів засобами ППО противника.

Це питання детально розглянуто в публіцистичній праці Артема Шевченка «Воєнна розвідка України. У небі, на морі, на землі», де, зокрема, розкриваються польоти в Маріуполь. Автор, спираючись на спогади учасників подій, зокрема бійців Головного управління розвідки Міністерства оборони України (ГУР МОУ),

описує складність польотів в оточеному місті та важливість кожної успішної місії для загальної оборони. Завдяки цій операції вдалося тримати оборону до кінця травня [8].

Михайло Жирохов також присвятив окрему працю цій темі, яка також публіцистичного характеру. У своїй роботі він зібрав всю доступну відкриту інформацію з різноманітних джерел – західної та вітчизняної преси, коментарів і заяв офіційних осіб, а також друкованих текстів. Автор детально проаналізував події в хронологічній послідовності. Цінність цієї роботи полягає в тому, що вона містить опис кожного польоту – дату вильоту, учасників (у межах відкритості інформації), вантаж, особливості виконання місії тощо. Окрім цього, він не оминув й невдалі спроби, зокрема після останнього успішного польоту 5 квітня, коли Сили оборони України кілька разів намагалися доставити вантаж, але через активну протидію з боку противника наступні місії виявилися неуспішними. Підсумовуючи, Жирохов цитує керівника ГУР МОУ Кирила Буданова, який вважає, що вона дозволила відтермінувати повне захоплення Маріуполя [4].

Проте детальний воєнно-історичний аналіз цього епізоду оборони Маріуполя провели у своїй праці Віталій Бенчук та Володимир Резнік. Досліджуючи організацію та виконання польотів вертольотів у оточений Маріуполь, автори не лише відтворили події у їх хронології, але й дійшли висновку, що ці події мали характер спеціальної повітряної операції, яка була проведена вперше в українській військовій історії та стала новою формою оперативного застосування авіації. Автори здійснили аналіз обстановки, яка склалася навколо військ, що обороняли Маріуполь та спонукали українське командування до пошуку шляхів підвищення стійкості військ, що оборонялись в оточеному місті, визначили сутність спеціальної повітряної операції та її зміст, особливості підготовки та ведення, результати тощо. За результатами дослідження також сформульовані пропозиції, зокрема й щодо створення спеціальних військових формувань для проведення таких операцій [1].

Згадані роботи наразі є єдиними спеціалізованими дослідженнями з цієї проблематики. Проте польоти армійської авіації сухопутних військ в оточений Маріуполь також розглядалися в інших працях як на тлі загальної картини оборони міста. Серед них варто відзначити праці Михайла Жирохова у співавторстві з Романом Пономаренком [3], Сергія Плохія [5], Андрія Харука у співав-

торстві з Михайлом Жироховим [7], колективну монографію авторського колективу науково-дослідного центру воєнної історії Національного університету оборони України «Рік незламності: крах операції Z» [6], унікальний проєкт – «86 днів Маріуполя. Літопис оборони». У цих роботах підкреслюється важливість цієї операції, яка дозволила гарнізону продовжити опір противнику, доставити особовий склад, систему зв'язку Starlink, західне високоточне озброєння, медикаменти, провізію, а на зворотному шляху – евакуювати поранених [2].

Отже, одним із важливих аспектів, що значно вплинув на тривалу оборону маріупольського гарнізону, стало використання армійської авіації сухопутних військ для підтримки оборонців. Це дозволило значно зменшити вплив переважаючих сил противника та протидіяти чисельним атакам, що здійснювалися російською армією до кінця травня 2022 р. Питання застосування авіації для забезпечення оборони міста стали важливим напрямом досліджень таких авторів, як Михайло Жирохов, Артем Шевченко, Віталій Бенчук та Володимир Резнік, які детально висвітлюють роль авіаційної підтримки та її вплив на хід бойових дій. Водночас, автори вважають, що більш ґрунтовне дослідження можна буде провести по закінченні воєнних дій після відкриття доступу до документальних джерел.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бенчук В., Резнік В. Застосування армійської авіації сухопутних військ для забезпечення оточеного гарнізону Маріуполя у 2022 році. *Сторінки воєнної історії України*. № 2 (29), 2024. С. 208–219.
2. 86 днів Маріуполя. Літопис оборони. URL: <https://www.m86.ci-ty/#intro02> (дата звернення 21.08.2024).
3. Жирохов М., Пономаренко Р. Маріуполь у вогні, 2014–2022. Чернігів: Княжий Вал, 2022. 106 с.
4. Жирохов М. «Операція Азовсталь». Чернігів: «Княжий Град», 2024. 68 с.
5. Плохій С. Російсько-українська війна. Повернення історії. Харків: Книжковий клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 400 с.
6. Рік незламності: крах операції «Z»: монографія. / за загальною редакцією М. В. Ковалю. Київ: НУОУ, 2023. 320 с.

7. Харук А., Жирохов М. Бойова хроніка 2022 року. Київ: Видавництво РАЦІО, 2024. 240 с.

8. Шевченко А. Воєнна розвідка України. У небі, на морі, на землі. Київ: Yakaboo Publishing, 2023. 192 с.